

Várhely, falú, az előbbtől délnyugatra, a Vaskapúí szoros útján; itt volt a dák birodalom fővárosa «Zarmizegetusa», a későbbi «Ulpia Trajana». Petrozseny, az első erdélyi vasút állomása, a megye déli részén. Pisk, az első erdélyi vasút csomópontja a Sztrigy alsó völgyében. 1848. Szászváros, r. t. v., az előbbtől keletre, ref. gymnáziummal, papírmalommal, szőlő- és gyümölcstermesztéssel; 5000 l. Al- és Felkenyér, az előbbtől keletre, ezek határán terül el az ú. n. Kenyérmező, 1497. Algyógy, a Maros jobb partjához közel, szőlőműveléssel, melegforrásokkal, fürdőhely. Nagyág, az előbbtől nyugatra, az erdélyi aranybányászat egyik főhelye. Kőrösbánya, a Fehér-Körös mellett, arany- és ezüstabányákkal. Brád, népes gabnavásárokkal a Fehér-Körös mellett.

64. Szörény-Krassó megye.

Székhelye: Lugos, a Temes mindkét partján és az osztrák államvasút mellett, a gör. kath. püspök székhelye, gymnáziummal, szőlőműveléssel és selyemtenyészéssel, 12,000 l. Német-Bogszán, a Berzava mellett, vasbányákkal, olvasztó- és öntőműhelyekkel. Dognácska, arany-, ezüst- és zinkbányákkal, márványtöréssel. Resicza, vasbányákkal. Oravicza, bányaigazgatósággal, vas-, arany-, ezüstabányákkal, nagy kőszéntelepekkel. Ó- és Új-Moldova, a Duna mellett, ezüst-, réz- és ólombányával. Stájerlak, a kőszéntermelés középpontja, jelentékeny magasságban; ide vezet az osztrák államvasútnak egy iparos czelokra épült nevezetes hegyi pályája. Bázias, közel a Dunához, vasúti és gőzhajóállomás. Karánsebes, r. t. v., a Temes és az osztrák államvasút mellett, gör. kath. püspök székhelye, bortermesztéssel és savanyúvízzel. Ruszka-bánya, a megye éjszaki vidékén, ezüst-, ólom- és rézbányával. Szlatina, az osztrák államvasút mellett. Teregova, egykoron híres erőd vala, mely a Duna felől jövő utat védte. Mehádia, a Bella mellett, közelében van a Cserna vadregényes völgyében Herkules nevű híres fürdője, mely már a rómaiak idejében is említettik; ez hazánk legszebb és legjobban berendezett fürdőhelye. Ó-Orsova, a Duna bal partján, a jobb parton fekvő Új-Orsova erőd átellenében. Drenkova, szintén a Duna mellett, hajóállomás.

Fiume város és kerülete.

A magyar tengerpart, a 19 □ kilométernyi területből álló Fiume város és kerülete, a Quarnerói öböl egyik szögletében, a tulajdonképeni Magyarországtól egészen különválasztva fekszik s közvetlenül a felelős magyar kormány fenhatósága alatt áll. A magyar tengerpart áll egy városból és 3 községből, összesen 24.000 lakossal.

Fiume, sz. kir. tengeri kikötőváros, a Quarnerói öböl éjszaki részé-

nél és a Fiumara torkolatánál fekszik. Fiume, fekvésénél fogva, a Quarnerói part legtekintélyesebb városa, a tengerparti utak valamint a déli és magyar állami vasútak találkozó pontja, ezek által van a birodalom belsejével összeköttetésben. A kormányzó székhelye; van tengerészeti iskolája, két gimnáziuma, reáliskolája, több szép temploma s más díszes középületei. Fiume az osztrák-magyar monarchia második tengeri kereskedővárosa. Gyárjai közt említendők: a szivar-, hajó-, vitorlavászon-, bőr-, papir-, cukor-, szappan-, makaróni- s egyéb gyárjai. Lakosainak száma 21,000, kik nagyobbbrészt olaszok.

VI.

Horvát-Szlavónország és a Végvidék.

Határai éjszakon a Dráva és Duna, délen a Száva, az Unna, Bosznia és Dalmátország, nyugaton az Adriai tenger, a magyar Tengerpart és az osztrák birodalomnak Isztria, Krajna és Stájerország tartományai. E területet a természeti viszonyoknál fogva két részre kell osztanunk, még pedig: a nyugatira, a Szávától a tengerig, és a keletre, mely a Száva, Dráva és Duna közt elterül. Az egész ország kiterjedése 44,000 □ klm., közepes emelkedése 530 m. E területnek a Száva és a tenger közt fekvő része a tenger felé lejtősödik így földrajzi szempontból nem tartozik a magyar középponti medenczéhez; de terméketlensége és keskenysége miatt a keleti területre van utalva. A keleti vidék azonban folyóinak irányánál és hegyeinek csapásánál fogva a Duna medenczéjének kiegészítő részét képezi. A nyugati kisebb terület csekély vizű patakjait az Adriai tenger veszi fel, e patakok mentében egyetlenegy nagyobb város sem fejlődött; míg ellenben a keleti vidék nagyobb városai mind azon folyók mellé csoportosulnak, melyek a Duna felé tartanak, és a Duna medenczéje felé természetes csatornákul szolgálnak; ennél fogva Horvát-Szlavónország is a középponti medence kiegészítő része. A lakosok száma 1·8 millió; ezek nagyobb része horvát, a kisebbik szerb, azonkívül van egynéhány ezer német, magyar és olasz. Az ókorban Horvát-Szlavónország nyugati része Illyriához számították, a többi pedig Pannónia déli részét képezte; Szlavónország keleti része Syrmiának neveztetett. A VII. század közepén a mai Horvátországban a horvátok telepedtek le és független királyságot alkottak; ez a XI. század végén a magyar korona kiegészítő része lón. A régi Syrmiába a VIII. század végével Dalmáciából a szlavónok jöttek. Szlavónország a XII. század elején csatoltatott Magyarország-hoz és annak drávántúli kerületét képezte; csak a múlt század közepén kapcsolak Horvátországhoz, melylyel együtt sz. István koronájának — mint társ ország — kiegészítő részét képezi. A felosztott Határőrvidék

keletkezése I. Mátyás idejébe esik, ki a törökök elől megszökött szerbeket és bosnyákokat a magyar-török határra letelepítette; I. Ferdinánd idejében az uszkokokat telepítették ide, később pedig egyéb szökevények nyertek itt állandó lakóhelyet és képezték a magyar-horvát Határőrvidéket a végből, hogy a birodalmat a törökök ellen megvédjék. — A Határőrvidéknek magyar része már bekebelezetett az anyaországba, a horvát Határőrvidék rendezése most van napirenden.

1. Zágráb megye.

Fontosabb helyei:

Zágráb, sz. kir. v., az ország fővárosa, nem messze a Szávától, a magyar állam- és a déli vasút csomópontja. A horvát-szlavón tartománygyűlés, a bán, az érsek, a délszláv akadémia és egyéb főhatóságok székhelye. Van egyeteme, gimnáziuma, reáliskolája, nyilvános könyvtára, nemzeti múzeuma, országos gazdasági egylete, több tudományos társulata és néhány jótékonyági intézete. Szép középületei számosak, porcellán- és selyemgyára nevezetes. A déli és a magyar államvasútak, valamint a hajózható Száva kereskedelmét virágzóvá teszik, 28,000 l. Számobor, a fővárostól nyugatra, és Rude, falú, az előbbi rézbányáiról, az utóbbi pedig vasérczeiről nevezetes. Szubicza, Zágrábtól éjszakra, fürdőhely. Károlyváros, sz. k. v., a Kulpa és a vasút mellett, gör. kel. püspök székhelye, gimnáziummal; nagy erősség, élénk kereskedő város. Sziszek, önálló hatóságú város a Száva és Kulpa összefolyásánál, hajdan erős vár volt itt; élénk hajózással és gabonakereskedéssel. Nagy-Göricza, Zágrábtól délkeletre, a Turópolyai síkságon. Verbovszko, a Károlyváros-fiumei út és vasút mellett, a megye délnyugati részén.

2. Varasd megye.

Fontosabb helyei:

Varasd, sz. k. v., a Dráva jobb partján; egykoron nevezetes erőd volt; kath. gimnáziummal, reáliskolával, kőedénygyárral, sok bortermel, 10,000 l. Toplicza, a Bednya mellett, Varasdtól délkeletre, híres kénesfürdővel. Krapina, meleg fürdővel. Radoboj, falú, az előbbitől keletre, nevezetes kőbányákkal.

3. Kőrös megye.

Fontosabb helyei:

Kőrös, sz. k. v., gör. kath. püspök székhelye, erdészeti és gazdasági tanintézettel, selyemfonással. Kaproncza, sz. k. v., a magyar államvasút mellett, erősség. Ludbreg, a Bednya vize mellett.

4. *Belovár megye.*

Fontosabb helyei:

Belovár, sz. k. v., reáliskolával, szőlőműveléssel és selyemtenyészéssel. *Csaszma*, falú, a megye délnyugati határán termékeny vidéken. *Ivanics*, vár és önálló hatóságú város, viasz-, méz- és borköereskedéssel.

5. *Fiume megye.*

Fontosabb helyei:

Buccari, szabad kikötő város, hajógyárral, tengerészeti iskolával, 14,000 l. *Portoré*, megerősített kikötő város. *Novi*, a zenggi püspök tartózkodó helye. *Bribir*, erősség. *Zeng*, a Morlaka csatornánál, püspökséggel, gimnáziummal, tengeri kereskedéssel.

6. *Verőcze megye.*

Fontosabb helyei:

Eszéck, sz. kir. v. és erősség; a Dráva mellett fekszik, nem messze annak a Dunába való ömlésétől és az alföld-fiumei vasút mellett. Gimnáziummal, kereskedelmi és iparkamarával, selyemfonóval és élénk kereskedéssel. Szlavónországnak ez a főhelye és kereskedelmének középpontja. A rómaiak idejében itt *Mursa* nevű város állott, 18,000 l. *Diakovár*, kath. püspök székhelye, fekszik az előbbitől délre, gimnáziummal, régi várromokkal. *Dály*a, közel a Dunához. *Valpó*, közel a Drávához, régen erős várral. *Verőcze*, a megye nyugati részén, régi várral.

7. *Pozsega megye.*

Fontosabb helyei:

Pozsega, sz. k. v., az Orlyava mellett, gimnáziummal, jelentékeny szőlőműveléssel és dohánytermeléssel, régi várromokkal. *Pakrač*, görög keleti püspök székhelye. Közéleben fekszik *Lipik*, falú, jódtartalmú vízzel és fürdővel. *Daruvár*, az előbbiektől éjszakra, régi fürdőhely, kénforrásokkal és szép kastélyal.

8. *Szerém megye.*

Fontosabb helyei:

Vukovár, a Vukanak a Dunába való ömlésénél, selyemtenyészéssel, élénk kereskedő hely. *Illók* (Újlak), a Duna mellett, régi vára az Újlakaké volt. Itt nyugszik Kapisztrán János. *Rúma*, önálló hatóságú város a megye délkeleti vidékén; ez a megye legnépesebb városa. Híres lötenyészéssel és jeles borral. *Kamenicza*, a Duna mellett, fürdőhely.